

Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä,
jari.leppa@mmm.fi

Asia: Tenon kalastussopimuksen vaikutusten arviointi

Viite: Ennakkokutsu Tenon työpajaan, Torstaina 23. tammikuuta klo 12 - 16 järjestämme Utsjoella seurakuntasalissa työpajan, jossa käydään läpi raportin alustavia tuloksia ja mahdollisia muutostarpeita./ juha-pekka@akordi.fi,

En ole saanut ennakkokutsua Tenon työpajaan, mutta olen saanut tietää, että Maa- ja metsätalousministeriöllä on meneillään hanke Tenojoen kalastussopimuksen 2017 korjaamiseksi. Tenon kalastussopimukseen liittyvät hankkeet koskevat minua henkilökohtaisesti veromaasta mukautetun kalastustilan Koadniljok (nyk. Kuodniljokka) omistajajäsenenä ja saamelaisen alkuperäiskansan jäsenenä.

Minulle kerrotun mukaan **Tenajokivarren saamelaisten alkuperäisasukkaiden, veromaasaamelaisten, ikiaikaisten elannon hankkimisen oikeuksien lainsäädännöllistä, maanmittaushallinnollista ja Norjan kanssa tehdyn sopimuksen kalastussääntöperusteista eliminoimista ja heikentämistä ei olla ottamassa huomioon sopimuksen vaikutusten arvioinnissa. Tenojoen kalastussopimuksella 2017 on asiakirjanäytön todistamana saamelaisten kiinteistönmuodostumisperusteinen perintöön perustuva subjektiivinen elannon hankkimisen oikeus kalastamalla muutettu kiinteistönmuodostamislaki- ja kalastuslakiperusteiseksi kalastusoikeudeksi Suomen eduskunnan 1995 säätämän kiinteistönmuodostamislain ja kalastuslain 2002 verukkeella.**

Saamelaisten omistamien kalastustilojen perustamiskirjojen asiakirjanäytön ja isojakolain 1925 nojalla suoritettujen verollepanon ja maa-alueiden kartoituksen asiakirjanäytön ristiriita todistaa saamelaisten omistamien veromaa-alueiden riistämisestä. Kun kalastusoikeus on määräytynyt kalastussäännön (1865) perusteella ja vesialueen omistus lailla välirajasta vedessä (1902), niin myöhemmin laaditulla isojakolailla (1925) ei ole tuomioistuimen vahvistamien (1841, 1854 ja 1861) ja uudistiloina rekisteröityjen saamelaisten veromaista mukautettujen kalastustilojen maa- ja vesialueisiin ollut hallintoviranomaisilla laillista oikeutta isojaon yhteydessä kajota, mutta ovat siitä huolimatta kajonneet. Saamelaisten omistussuhteisten veromaakalastustilojen luettelo on Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja vesioikeudet

tutkimuksen (2006) raportin, Tarja Nahkiaisola (2016), Asutus ja maankäyttö Inarissa ja Utsjoella 1700-luvun puolivälistä vuoteen 1925, liitteessä 3 (Liite 3. Utsjoelle ja Inariin perustetut kalastustilat vuosina 1841–1855).

Vuonna 2013 lieene ollut tarkoitus saattaa isojakotoimitus täydellisesti loppuun Outakosken lapinkylän eli Tenobyn (myös Eskilsby, Juxby, Deanu siida, Juovssa siida) suomenpuolisen alueen osalta, mutta isojakolain 1925 § 12:n tarkoittamaa valitusosoitusta ei tuolloin annettu, eikä tästä syystä meille veromaasaamelaisille suotu silloin mahdollisuutta vaatia maanmittaushallinnollisia isojakotoimituksia kumottavaksi tuomioistuimen vahvistamien, omistussuhteisten veromaista mukautettujen kalastustilojen osalta. Varmuuden vuoksi olemme kuitenkin vaatineet omistamme Koadniljok-nimisen (Qvadniljok, Zvadniljok, Kuodniljok) kalastustilan rekisteröimistä nykyisessäkin kiinteistöjärjestelmässä talonkirjojen mukaisena kiinteistönä syystä, että maanmittaushallinnollisella toimituksella ei ole laillista oikeutta ylittää tuomioistuimen 1841, 1854 ja 1861 vahvistamia toimituksia. Korkein Oikeus ei ole valituslupaa meille myöntänyt ilmeisesti isojaon keskeneräisyyden takia.

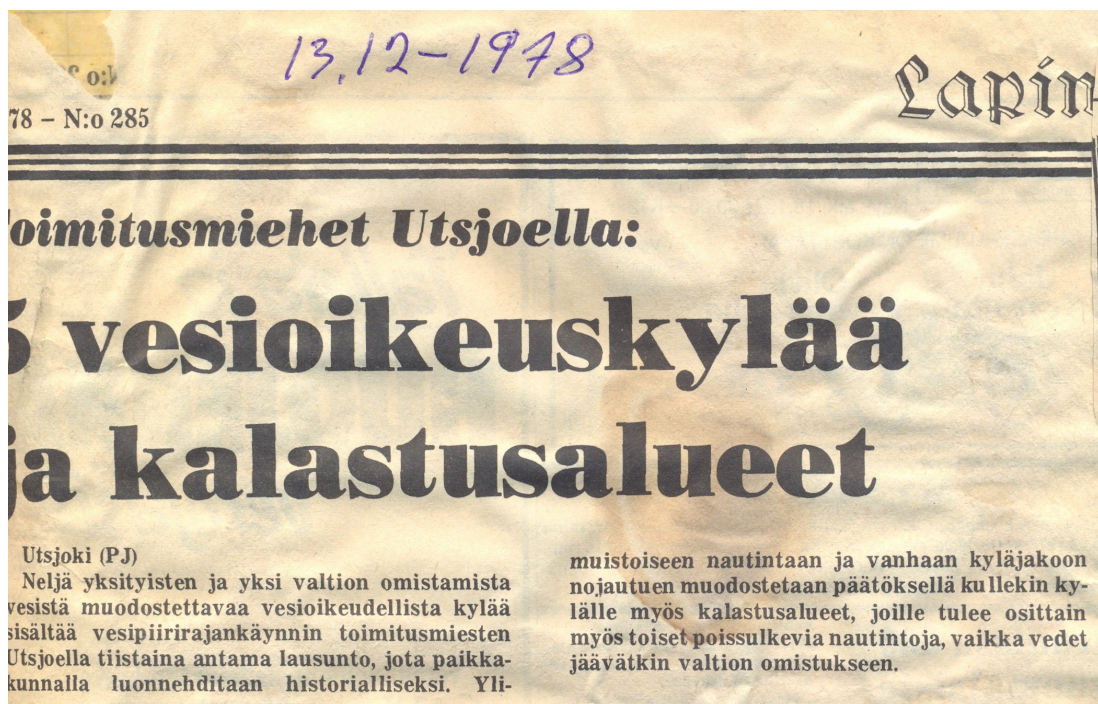
Nautintasuhteisten eli asuttamisperusteisten, uudisasukkaille perustettujen uudistilojen osalta isojakotoimituksen voidaan katsoa tulleen toimitetuksi isojakolain 10 §:n tarkoittamaa maa-alueiden antamista koskevaa lainkäyttöä lukuun ottamatta.

Sen sijaan tuomioistuimen vahvistamien kalastustilojen maa- ja vesialueen omistus-, hallinta- ja käyttöoikeussuhteet ovat Tenojokivarren talojen osalta ratkaisematta eli maa- ja vesialueet rekisteröimättä talonkirjojen mukaisina.

Maanmittausviranomaiset ovat veromaasaamelaisten vastustuksesta välittämättä kohdistaneet toimituksia kalastustiloihin ja rekisteröineet ne uuteen kiinteistöjärjestelmään ristiriitaisesti talonkirjojen suhteen.

Kun isojaon keskeneräisyyden ja tuomioistuimen vahvistamien kalastustilojen talonkirjoista piittaamattomuuden takia Tenojoen kalastusoikeuksien selvittäminen on kesken ja toimitettu perustuslain vastaisesti kalastustilojen vesialueiden osalta. Niinpä Tenojoen kalastussopimuksen ympäristön- ja kalakannan suojelun vaikutusten arviointi ei voi tuottaa oikeudenmukaista mielipidettä ILO-sopimuksen nro 169 tarkoittamien, saamelaisten alkuperäisasukkaiden perinteiseen asumiseen perustuvien elannon hankkimisen ihmisoikeuksien turvaamiseksi, mitä oikeudenmukainen kalastussopimuksen korjaaminen edellyttää..

Vesirajankäynnissä ja vesipiirirajankäynnissä hallintoviranomaisten julistus vesioikeudellisten kylien muodostamisesta (toimitusmiesten isojakolain 1925 19 §:n nojalla määräämät lohkokunnat omistavat muka yksityisten omistamiin maa-alueisiin rajoittuvat vesialueet), loukkasi ja loukkaa edelleenkin kalastustilojen saamelaisten vesialueiden omistusoikeutta. **Laittomalla maanmittaushallinnollisella vesialueiden omistusoikeuden riistämällä omistussuhteiset kalastusoikeudet muutettiin muka muuhun kuin vesialueen omistukseen perustuviksi kalastusoikeuksiksi.** On selvää, ettei toimitusmiesten lohkokuntapäätöksellä voida vesilailla ja perustuslailla turvattuja vesialueiden omistussuhteita muuttaa laillisesti, eikä sitä voi tehdä myöskään sanomalehdessä uutisoidulla julistuksella, jolla toimitusmiehet ilmoittavat muodostaneensa yksityisomisteisista tiloista vesioikeudellisia kyliä.

Niiden uudistilojen osalta, jotka on muodostettu Outakosken lapinkylään asutetuille uudisasukkaille Lapin plakaatin 1749 nojalla yksityiseen tilajärjestelmään kuulumattomasta maasta (valtion omima maa), kalastusoikeus on luonnollisesti asumisoikeuteen kuuluva etu, sillä uudistilan perustamisen peruste on maan viljeleminen elannon hankkimisen muotona eikä siis kalastaminen. Kalastustilojen ja niistä uudistiloiksi mukautettujen tilojen elannon hankkimisen peruste on sen sijaan kalastaminen ja on edelleenkin kalastaminen, sillä tuomioistuimen vahvistamia kalastustilojen perustamiseen kuuluvia katselmuskirjoja ei ole missään oikeusasteessa kumottu eikä mitätöity, vaan Korkein Oikeus on ne todennut tuomiossaan 1993 relevantiksi asiakirjanäytöksi. Perin kummallista onkin siinä suhteessa se, että Korkein Oikeus ei ole antanut lupaa omistusoikeutta koskeviin muutoksenhakuihin, mutta siitä voidaan päätellä, että muutoksenhakuoikeuden myöntäminen edellyttää isojakotoimituksen täydellistä loppuunsaattamista, kuten isojakolain 12 §:ssä on määrätty.

Kun kalastustilojen alkuperä on saamelaisten odaalissa kiinteistöjärjestelmässä ja saamelaisten veromaissa, niin kalastustilojen osalta alkuperäiskansaoikeutta maiden ja vesialueiden omistus-, hallinta- ja käyttöoikeuden perusteena ei voida sivuuttaa. Sukukohtainen alkuperäiskansaperusteemme on konkretisoitu perustamalla sukuseura Bihtožat ry (reknro 188593) vuonna 2004. Bihtožat (Piittus) on saamelaisten muistelusten, Lars Levi Laestadius, Katkelmia lappalaisten Mythologiasta (toim. Nilla Outakoski, 1994), s. 290, mukaan Tenoby:n kantasuku, jonka perimätietohistoria ulottuu aikaan "kristillisen ajan alussa". Sukuseura on lähettänyt viimeksi vuosi sitten valtioneuvostolle pyynnön lausunnon antajan aseman saamiseksi sukuseuralle saamelaisia koskevissa asioissa. Pyyntöämme ei ole vielä käsitelty, koska vastausta ei ole tullut.

Saamelaisen alkuperäiskansan kiinteistöoikeudellinen asema (maaoikeudet) ei perustu kiinteistön muodostamisen jälkeen säädettyyn vuoden 1995 kiinteistölakiin vaan asumishistorialliseen elannon hankkimiseen ja perinteiseen asumiseen.

Saamelaisten lapinkylien asukkaiden kiinteistöoikeudellinen asema määräytyy kiinteistön muodostumisperusteesta. Saamelaisten kalastustilojen muodostuminen perustuu ikiaikaiseen elannon hankkimiseen kalastamalla ja elannon hankkimiseen soveltuvien kalavesien olemassaoloon.

Vesirajankäyntiin liittyen lakia kalastamisesta ”pohjoisilla vesialueilla” esitettiin, mutta lakia ei kuitenkaan esitetyssä muodossa hyväksytty. Kalastaminen pohjoisilla vesialueilla todettiin eduskunnan toimesta vähemmistökansan eduksi, mikä oli kpsopimuksen voimaan tulon takia ymmärrettävää. Kalastaminen saamelaisten kiinteistöoikeudellisena elannon hankkimisen perusteena pyrittiin eduskunnan toimesta turvaamaan, mutta lain valmistelu sitä varten tyssäsi muutoseikkaan.

Eduskunta sai vuonna 1976 Kekkosen toimikunnan mietintöön perustuvan esityksen, joka sisälsi ehdotukset laiksi vesialueiden rajankäynnistä Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa sekä laiksi kalastamisesta pohjoisilla vesialueilla. Eduskunnassa esityksen käsittely pitkittyi asian muututtua vähemmistökansan etuihin liittyväksi poliittiseksi kysymykseksi. Kun vielä ilmeni, että esitettyjen lakien säätäminen edellyttäisi perustuslain säätämisyjärjestystä, hallitus veti lopulta esityksensä pois (Pohjola 1995, s. 153–154). Maanmittaus 81:1-2 (2006), Ylä-Lapin isojaot ja saamelaisten maa-oikeudet, Jouko Sillanpää

Sen sijaan oikeushallinnon korkeimmalta virkamiestasolta, oikeuskanslerin taholta, saamelaisille vakuutettiin, että kiinteistön muodostumisperusteinen elannon hankkimisen oikeus eli kalastustilojen kalastusoikeus ja saamelaisten uudistilojen kalastusetu ei siirry maakaupan myötä muodostuvalle huvilatontille tai muulle saamelaisten tiloista muodostuville tiloille. Kalastusoikeus elannon hankkimisen oikeutena voi siirtyä vain kiinteistönmuodostumisperusteisena perinnöllisenä oikeutena.

Ratkaisua pidettiin saamelaisten taholta itsestään selvänä, sillä eihän huvilatontin tai muun uudistilasta tai kalastustilasta vapaa-ajan käyttöön tai sijoituskäyttöön erotetun tontin tai kiinteistön muodostumisen peruste voinut olla uudistilallisen asuttaminen tai elannon hankkiminen kalastamalla, jotka olivat uudistilojen ja kalastustilojen muodostumisen perusteita. Perinnöllinen, perinteinen elannon hankkiminen kiinteistön muodostumisen perusteena ei lapinkylien oikeudenomistajien vaatimuksesta huolimatta edennyt Korkeimman Oikeuden ratkaistavaksi v. 1984, sillä muutoksenhakuasiakirjat myöhästyivät Korkeimman Oikeuden mukaan vuorokaudella.

Tenon kalastussääntöä vaaditaan muutettavaksi

Rovaniemi (Pekka Kinnunen)

Valtioneuvoston oikeuskansleri Risto Leskinen pitää tarpeellisenä kaksi vuotta sitten tehdyn Tenojoen kalastussäännön nuuttamista niin, että muuallakin asuvat Tenon kalastusoikeuden haltijat voivat kalasta joesta verkoilla ja omaa venettä käyttäen. Kalastussäännön muutos onkin jo vireillä ministeri-

össä.

Kysymys on Tenojoen kalastuspiirin jokilaaksoista muualle muuttaneista henkilöistä ja heidän jälkeläisistään, joilla on perintönä saatu tilaan kuuluva kalastusoikeus Tenojossa. Verkkokalastus- ja veneoikeutta ei siis saa vastaisuudessaakaan ostamalla maata esimerkiksi huvilaa varten Tenolta.

Lapin Kansa, 1982

Tenovarren saamelaisille suusanallisesti vahvistettua, muut poissulkevaa verkkokalastamalla tapahtuvaa elannon hankkimista ei kuitenkaan kirjattu mihinkään lakiin. Sen sijaan vuoden 1989 Tenojoen kalastussääntöön kalastustilojen kiinteistön ulottuvuuteen kuuluva pato- ja verkkopyynti kirjattiin perintöön kuuluvana oikeutena, mikä tyydytti tuolloin saamelaisia.

A. Ne kalastukseen oikeutetut, jotka asuvat vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa, saavat käyttää tässä säännössä mainituin rajoituksin lohen, mukaan lukien myös Tyynenmeren lohi, pyyntiin seuraavia pyydyksiä:

B. Muut kuin edellä A-kohdassa mainitut henkilöt saavat kalastaa vain vavalla ja vieheellä. Henkilöihin, jotka eivät asu vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa, sovelletaan 7 §:n erityisiä rajoituksia.

D. Huolimatta edellä olevan B-kohdan määräyksistä on kalastukseen oikeutetulla, joka on perintönä saanut tämän kalastusoikeuden suoraan edellä A-kohdassa tarkoitettulta henkilöltä, oikeus kalastuksessa käyttää vakinaisesta asuinpaikasta riippumatta potku- ja mertapatoa, kulkutusverkkoa, seisovaa verkkoa ja nuottaa noudattamalla tässä kalastussäännössä olevia rajoituksia. TENOJOEN KALASTUSPIIRIN KALASTUSSÄÄNTÖ 1989

Kalastussopimuksella 2017 saamelaisten subjektiivinen, perinnöllinen uudistilojen muodostumisperusteinen kalastusetu ja kalastustilojen muodostumisperusteinen perinnöllinen elannon hankkimisen oikeus on myöhemmin v. 1995 säädetyn kiinteistönmuodostamislain nojalla muutettu yhdenvertaiseksi oikeudeksi niille tiloille, joiden muodostumisperuste ei ole uudistila tai kalastustila.

Tuomioistuimen vahvistaman kiinteistön muodostumisperusteen (uudistila, kalastustila) häivyttäminen kiinteistölainsäädännössä 1995 ja kalastuslaissa 2002 kalastusoikeuden perusteena siten, että kuka tahansa tontin tai tilan ostaja saa maata ostamalla oikeuden eduskunnan v. 1976 suusanallisesti saamelaisille turvaamaan kalastamiseen pohjoisilla vesialueilla, loukkaa saamelaisten subjektiivisia elannon hankkimisen alkuperäiskansaoikeuksia. Katson eduskunnan suusanallisen, laiksi säätämättömän päätöksen olevan yhtä sitovan kuin laki on.

2 § Rajajokiosuuden kalastajaryhmät

Suomessa kalastusluvan ostamiseen oikeutetut jaetaan seuraaviin ryhmiin:

- 1) Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuva kalastuslain (379/2015) 4 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettu kalastusoikeuden haltija;
- 2) muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuva kalastuslain 4 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettu kalastusoikeuden haltija;
- 3) Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuva henkilö;
- 4) muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuva henkilö, joka ei ole kalastuslain 4 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettu kalastusoikeuden haltija. (Tenojoen kalastussopimus 2017)

Mikään kansainvälinen sopimus ei tue sitä, että alkuperäisväestölle subjektiivisesti, perinnöllisesti kuuluvan oikeuden voisi joku alkuperäiskansaan kuulumaton henkilö ostamalla saada haltuunsa.

Tämän takia kansallinen kiinteistölainsäädäntö tulee korjata vastaamaan alkuperäiskansasopimuksen ehtoja siten, että saamelaisten subjektiivinen elannon hankkimiseen kuuluva kiinteistönmuodostumisen peruste on tilakohtaisesti perinnöllinen.

Kahdenkeskisiä Tenojoen kalastussopimuksia ovat Suomi ja Norja laatineet jo vuodesta 1873 lähtien. Jokaisessa sopimuksessa on kavennettu kolmannen osapuolen, saamelaisten Tenovarren alkuperäisasukkaiden elannon (ruoan) hankkimisen ihmisoikeuksia. Voimassa oleva Tenon kalastussopimus tulee korjata siten, että saamelaisen Tenovarren alkuperäisväestön elämisen oikeudet turvataan, sillä ei ole oikeusvaltiolle kunniaksi, että valtaväestön huvittelukalastus asetetaan vähemmistöväestön elannon hankkimisen suhteen etusijalle. Palautettakoon meiltä kansallisella lainsäädännöllä ja Norjan kanssa laaditulla sopimuksella eliminoitu ruoan hankkimisen oikeus asuinalueellamme sen mukaiseksi kuin se on ollut ennen kalastusmatkailun ryöstäytymistä Tenojokea riistäväksi massaturismiksi. Ja palautettakoon meiltä isojakotoimituksella riistetyt maa-alueemme.

Vesirajankäynnin ja vesipiirirajankäynnin asiakirjanäytön perusteella kalastusoikeus Tenojoessa voi olla vain saamelaisilla, jotka ovat kalastusoikeuden perinteiseen asumiseen perustuvana saaneet, mutta ei niillä, jotka ovat maata ja vesialueita muuhun kuin perintöön perustuvana saaneet. Kalastussopimuksen 2017 § 2 tulee muuttaa vastaamaan tätä asiakirjanäyttöä.

Spárasulnjarga, 14.1.2020

Arvi Hagelin,
Bihtožat ry. Sukuseuran jäsen

Osoite: Tenontie 3882, 99980 Utsjoki
Puhelin: 0505348147
E-mail: arvi.hagelin@gmail.com

Tiedoksi: pääministeri Sanna Marin, sanna.marin@vnk.fi
oikeusministeri Anna-Maja Henriksson, anna-maja.henriksson@om.fi
Juha-Pekka Turunen, juha-pekka@akordi.fi